

УДК 343.9:343.77(477)

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-1448-1454](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-1448-1454)

Резніченко Ганна Семенівна доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, тел. 067-183-47-58, <https://orcid.org/0000-0001-6386-4154>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАЙНЯТТЮ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ

Анотація. У науковій статті досліджуються питання кримінально-правових заходів запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Доводиться поширеність цього кримінального правопорушення у структурі екологічної злочинності України та доводяться тенденції щодо подальшого збільшення питомої ваги цього кримінального правопорушення серед кримінальних правопорушень проти довкілля.

Досліджуються міри покарання, які передбачені у статті 249 КК України. Доводиться, що у частині першій та другій цієї статті переважно передбачені міри покарання, які не пов'язані із ізоляцією від суспільства. Виключення складає покарання у виді позбавлення волі на певний строк, яке передбачено як найсуворіший вид покарання за частиною другою цієї статті.

Проводиться аналіз судової практики призначення покарання за цією статтею Кримінального кодексу України. Найчастіше в якості покарання за ч. 1 ст. 249 КК України суди застосовують покарання у виді штрафу в розмірі однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, із застосуванням спеціальної конфіскації стосовно предмету та знарядь вчинення кримінального правопорушення або обмеження волі строком на 1 рік із застосуванням звільнення від відбування покарання на підставі ст. 75, 76 КК України.

Обґрунтовується недоцільність передбачення у частині першій та другій статті 249 КК України покарання у виді обмеження волі в однакових межах. Обґрунтовується необхідність внесення змін до санкції частини 1 статті 249 КК України. Пропонується авторська редакція санкції частини першої статті 249 КК України.

Обґрунтовується недоцільність застосування покарання у виді позбавлення волі на певний строк за частиною другою статті 249 КК України. Пропонується виключити покарання у виді позбавлення волі на певний строк

з переліку мір покарання, які передбачені частиною другою статті 249 КК України.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, запобігання, кримінальне покарання

Reznichenko Hanna Semenivna associate professor of the Department of Criminal Law, candidate of legal sciences, associate professor, Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, tel. (067)183-47-58, <https://orcid.org/0000-0001-6386-4154>

CRIMINAL LEGAL MEASURES FOR THE PREVENTION OF ILLEGAL EMPLOYMENT IN FISH, ANIMAL OR OTHER AQUATIC EXTRACT INDUSTRY

Abstract. The scientific article examines the issues of criminal law measures to prevent illegal employment in fish, game or other water extractive fishing.

The prevalence of this criminal offense in the structure of environmental crime in Ukraine is proven, and the trends regarding the further increase in the specific weight of this criminal offense among criminal offenses against the environment are proven.

The measures of punishment provided for in Article 249 of the Criminal Code of Ukraine are being investigated. It is proven that the first and second parts of this article mostly provide for punishment measures that are not related to isolation from society. An exception is punishment in the form of imprisonment for a certain period, which is provided as the most severe type of punishment under the second part of this article.

An analysis of the judicial practice of sentencing under this article of the Criminal Code of Ukraine is carried out. Most often, as a punishment under Part 1 of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine, courts apply punishment in the form of a fine in the amount of one thousand tax-free minimum incomes of citizens, with the use of special confiscation of the object and tools of the commission of a criminal offense or restriction of freedom for a period of 1 year with the application of exemption from serving the sentence on the basis of Articles 75, 76 of the Criminal Code of Ukraine.

The inexpediency of provision in part one and two of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine for punishment in the form of restriction of free will is substantiated. The need to amend the sanction of part 1 of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine is substantiated. The author's version of the sanction of the first part of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine is proposed.

The inexpediency of applying punishment in the form of deprivation of liberty for a certain period under the second part of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine is substantiated. It is proposed to exclude punishment in the form of deprivation of liberty for a certain period from the list of punishment measures provided for in the second part of Article 249 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: criminal offense, prevention, criminal punishment

Постановка проблеми. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом є одним з найбільш розповсюджених кримінальних правопорушень проти довкілля. Так, за даними офісу Генерального прокурора України, протягом січня - грудня 2022 року було зареєстровано 4018 кримінальних правопорушення проти довкілля, з яких 576 за ст. 249 "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом" КК України. Протягом аналогічного періоду у 2023 році було зареєстровано 4741 кримінальних правопорушення проти довкілля, з яких 615 за ст. 249 КК України, у 2024 році було зареєстровано 4153 кримінальних правопорушень проти довкілля, з яких 685 за ст.249 КК України. Протягом січня-березня 2025 року зареєстровано 1482 кримінальних правопорушень проти довкілля, з яких 131 за ст.249 КК України "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом" [1]. Тож можна констатувати тенденцію постійного зростання офіційно зареєстрованих кримінальних правопорушень, у сфері незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Постійне збільшення питомої ваги цього кримінального правопорушення серед кримінальних правопорушень проти довкілля, що свідчить про його поширеність.

Сумними є статистичні відомості щодо притягнення до кримінальної відповідальності за ст.249 КК України. Так, за даними офісу Генерального прокурора України, протягом січня-квітня 2025 року було обліковано 322 кримінальних правопорушення за ст.249 КК України "Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом", з яких кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру - 92, направлено до суду з обвинувальним актом - 75 [2]. Протягом січня-грудня 2024 року було обліковано 685 кримінальних правопорушення за ст.249 КК України, з яких кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру - 448, направлено до суду з обвинувальним актом - 419 [3], тобто майже третина кримінальних проваджень так і не надходить до суду з різних обставин.

Усталена судова практика призначення покарання за це кримінальне правопорушення також не сприяє зниженню кількості кримінальних правопорушень даного виду, оскільки суди призначають доволі м'які міри

кримінального покарання або звільняють від реального відбування призначеного покарання. Така судова практика не дає можливості досягти мети покарання - попередження вчинення кримінальних правопорушень.

Відчуття майже повної безкарності дає можливість злочинцям нарощувати обсяги незаконного водного добувного промислу, залучати до цієї діяльності нових злочинців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема кримінальної відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у різних аспектах була предметом дослідження у працях Оробець К.М., Снітко Д.І., Золотарьова О.В., Черевко К. О., Марко С. І., Борисова Є.М. та інших. Проте кримінально-правові заходи запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом все ще потребують свого уточнення.

Мета статті - визначення кримінально-правових заходів запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та внесення пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального законодавства у цій частині.

Виклад основного матеріалу. Аналіз мір покарання за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, їх вплив на засудженого для досягнення мети покарання, яка зазначена у ст.50 КК України, визначення найбільш розповсюджених мір покарання у альтернативних санкціях ст.249 КК України, які призначають суди, є умовою розроблення ефективних кримінально-правових заходів запобігання рецидиву цього кримінального правопорушення.

Згідно частини 2 статті 50 КК України метою покарання, серед іншого є: "... запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами". Тобто міри покарання, що призначаються судами за це кримінальне правопорушення, повинні бути направлені серед іншого і на досягнення запобігання повторному вчиненню незаконного зайняття рибним. Звіриним або іншим водним добувним промислом.

Запобігання злочинності - це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях кримінально протиправної поведінки" [4, с.16-17]. Існують різні класифікації заходів запобігання, із урахуванням цілей, які перед ними ставляться. Так, за рівнем розрізняють загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи. За об'єктами - за видами кримінальних правопорушень [5, с.95].

Найявні наукові дослідження запобігання екологічної злочинності достатньо повно описують заходи загального та спеціального запобігання, але не достатньо характеризують міри покарання, як спеціально-кримінологічний захід запобігання.

Стаття 249 КК України передбачає наступні міри кримінального покарання: штраф від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційний нагляд на строк до трьох років, або обмеження волі на той самий строк (ч.1 ст.249 КК України); штраф від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк (ч.2 ст.249 КК України).

Штраф це найбільш м'яка міра кримінального покарання за це кримінальне правопорушення, яка може призначатися як за першою, так і за другою частиною статті.

Покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства.

Покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці [6]. Цікавим є той факт, що за частиною першою та другою цієї статті законодавець передбачає застосування обмеження волі у однакових межах - до трьох років.

Позбавлення волі - це найсуворіший вид покарання, що може застосовуватися за вчинення цього кримінального правопорушення. Санкція за частиною другою цієї статті передбачає застосування цієї міри покарання на строк до трьох років.

Аналіз мір покарання, що передбачені у статті 249 КК України, дає можливість стверджувати, що у переважній більшості, законодавець передбачає застосування мір покарання, які не пов'язані із позбавленням волі і, лише, за ч. 2 цієї стаття, як найсуворіший вид покарання можливе застосування позбавлення волі на строк до трьох років.

Аналіз судових вироків місцевих судів дає змогу визначити, що найчастіше в якості покарання за ч.1 ст.249 КК України суди застосовують покарання у виді штрафу в розмірі однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, із застосуванням спеціальної конфіскації стосовно предмету та знарядь вчинення кримінального правопорушення.

Видається не зовсім зрозумілою позиція законодавця щодо можливості застосування покарання у виді обмеження волі за частиною першою та другою

статті 249 КК України у однакових межах. Аналіз вироків місцевих судів за ч.1 статті 249 КК України, дає підстави стверджувати, що суди доволі часто застосовують в якості покарання за ч.1 статті 249 КК України покарання у виді обмеження волі строком на 1 рік із застосуванням звільнення від відбування покарання на підставі ст.75, 76 КК України. Тож, фактично, винні особи реально не відбувають призначеного покарання, що опосередковано сприяє хибному уявленню особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, про безкарність її вчинку. Для уникнення таких ситуацій, пропонуємо виключити покарання у виді обмеження волі із санкції ч.1 ст. 249 КК України, натомість доповнити санкцію ч.1 ст.249 КК України покаранням в виді громадських робіт, як такого покарання, що не пов'язане з позбавленням волі, але за обсягом правообмежень відповідає принципам призначення покарання та ступеню суспільної небезпечності за ч.1 статті 249 КК України. Отже, пропонуємо викласти санкцію ч.1 ст.249 КК України у такій редакції: "карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян *або громадськими роботами на строк від ста шістдесятити до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк до трьох років*".

На особливу увагу заслуговує покарання у виді позбавлення волі на певний строк. На нашу думку, позбавлення волі на певний строк, навряд чи можна вважати дієвою мірою покарання за це кримінальне правопорушення. Реальне відбуття цієї міри покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу (виправних колоніях), буде призводити до формування стійкої антисуспільної направленості злочинця, що може впливати на рецидив кримінальних правопорушень.

Покарання у виді обмеження волі, яке передбачене ч.2 статті 249 КК України за обсягом обмежень, які застосовуються до засудженого, цілком буде відповідати ступеню тяжкості цього кримінального правопорушення та давати можливість не тільки покарати злочинця за вчинене кримінальне правопорушення, алей запобігти вчиненню нових кримінальних правопорушень

Висновки. Тож, міри покарання за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, можуть виступати дієвим кримінально-правовим заходом запобігання вчиненню цього кримінального правопорушення. Запропоновані зміни до мір покарання, які передбачені статтею 249 КК України, нададуть можливості більш ефективно досягати не тільки мети покарання, але й виправлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

Література:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення : 06.04.2025)

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-квітень 2025 року. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 18.05.2025)
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2024 року. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 18.05.2025)
4. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: [Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; За ред. проф. І.М. Даньшина. - Харків: Право, 2003. 352 с.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 20021 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.05.2025)

References:

1. Pro zareyestrovani kryminal'ni pravoporushennya ta rezul'taty yikh dosudovoho rozsliduvannya [About registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation] gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
2. Yedynyy zvit pro kryminal'ni pravoporushennya za sichen'-kviten' 2025 roku [Single report on criminal offenses for January-April 2025.] gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
3. Yedynyy zvit pro kryminal'ni pravoporushennya za sichen'-hruden' 2024 roku [Single report on criminal offenses for January-December 2024.] gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2 Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
4. Holina V.V. (2011) Zapobihannya zlochynnosti (teoriya i praktyka): navch. posib. [Crime prevention (theory and practice): training. manual] KH.: Nats. yuryd. akad. Ukrayiny [in Ukrainian].
5. Dan'shyn I.M., Holina V.V., Kal'man O.H., Lysodyed O.V. (2003) Kryminolohiya: Zahal'na ta Osoblyva chastyny: [Pidruchnyk dlya studentiv yuryd. spets. vyshch. navch. zakladiv] [Criminology: General and Special parts: [Textbook for law students. special higher education institutions] Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
6. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny [Criminal codex of Ukraine] (2001, April 5) zakon. rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].